

Azonban veszélyként látjuk azt, hogy az új szervezeti struktúra esetleg egy újabb, tartalom nélküli, merev, formális keretbe alakulhat, egy újabb ernyővé, amely az autonómia jelszava alatt még erősebb centralizálást valósít meg, s ezáltal a kihelyezett tagozatok elveszítik megkülönböztető sajátosságait. A jelenlegi intézményi keretben még az óvodapedagógus- és tanítóképzés hagyományai erősebbek, de fennállhat annak a veszélye, hogy a tanárképzés rendszere rányomja majd a bélyegét az óvodapedagógus- és tanítóképzésre, ezáltal sokat veszítve majd gyakorlatorientáltságából. Annak a veszélye is fennáll, hogy a gazdasági szempontok, a gazdasági fenntarthatóság miatti megszorítások gyengébb infrastrukturális feltételeket teremtenek, s ezáltal az oktatás minőségének rovására mennek. Veszélyt látunk még a harmadik fokozat hiányában is: a képzési feladatok között az alapképzés és mesterképzés szerepel, a doktori képzés nem. A bolognai többlépcsős képzési rendszer harmadik fokozatának hiányában hosszú távon nem lesz fejlődési lehetősége az intézetnek (jelenleg sem folyik magyar nyelvű neveléstudományi doktori képzés a BBTE-n belül, ha a Pedagógia és Alkalmazott Didaktikai Intézet nem vállalja fel ezt a feladatot, akkor ez a helyzet nem változhat majd. Jelenleg a személyi feltételek – profeszszorok – hiányában nem tud doktori képzést indítani).

Kutatásunk folytatásaként erre a felvállalt kisebbségi intézményi létre fogunk koncentrálni, azt vizsgálva majd, hogy a kisebbségi intézmények, jelen esetben az önálló magyar nyelvű pedagógusképző intézet hogyan találja meg a helyét, szerepét azon a felületen, amit a Bologna-folyamat jelent.¹¹

Stark Gabriella

Magyarországi diákok az erdélyi felsőoktatásban

A felsőoktatásban jelenleg végbemenő változások, az államilag támogatott keretszámok csökkentése és a képzési területek szerinti keretszámok meghatározása, igen sok diákot riasztanak el a továbbtanulástól, vagy lehetetlenítik el helyzetüket az anyagi feltételek miatt. Ezért egyre nagyobb nyilvánosságot kap az a lehetőség, hogy a magyarországi fiatalok, valamelyik szomszédos ország egyetemére is jelentkezhetnek, ahol szintén van lehetőség bizonyos feltételek mellett ingyenes képzésekben részt venni. A költségtérítéssel szakokon fizetendő tandíjak hasonlóak az itthoniakhoz, vagy egyes esetekben alacsonyabbak azoknál.

E lehetőség már régóta szerepel a tanulók által választható opciók között, de eddig kevesen diák vette igénybe, s ők sem kaptak nagy nyilvánosságot.

Új mobilitási útvonalak

Magyarország és Románia Európai Unióhoz való csatlakozása, és a bolognai rendszer bevezetése óta a magyarországi diákok nagyobb akadályok nélkül tölthetnek hosszabb-rövidebb

11 Vö. Szolár Éva (2011) Mi a Bologna-folyamat? In: Kozma Tamás & Pataki Gyöngyvér (eds) *Kisebbségi felsőoktatás és Bologna-folyamat*. CHERD, Debrecen, pp. 11–44. <http://mek.oszk.hu/09900/09941/09941.pdf>. [Letöltve: 2012.03.25.]

időt erdélyi egyetemeken tanulva is. A fordított helyzet persze már régen fennáll, hiszen számos, határon túl élő magyar diák tanul hazánk felsőoktatásában. E jelenséget több kutató is vizsgálta már,¹ azonban mivel az okok jellegzetesen eltérnek, fontosnak láttuk megvizsgálni a Magyarországról kiinduló hallgatói mobilitás e szeletét, különös tekintettel arra, hogy a magyar hallgatók nemzetközi mobilitását általában is alacsonynak tartják nemzetközi viszonylatban, főként pedig az észak-alföldi régióból kiinduló hallgatói mozgásokat.²

A jelenségre felfigyelve felderítő vizsgálatunkban az országhatárokon átnyúló, Erdély irányába mutató hallgatói mobilitást vizsgáltuk, ami némi változást mutat Románia uniós csatlakozása és a bolognai rendszer bevezetése óta. Egyedi eseteket igyekeztünk keresni olyan hallgatók személyében, akik a hazai felsőoktatás helyett valamelyik erdélyi egyetem képzésének kínálatából választottak, akár csak egy Erasmus ösztöndíjjal történő kint tartózkodás erejéig, vagy más esetben az alapszak elvégzéséig.³

Kutatásunk első szakaszában a későbbi kérdőíves vizsgálat előkészítése céljából interjúkat készítettünk. Hólabda módszert alkalmazva öt hallgatót kérdeztünk meg a kolozsvári és marosvásárhelyi tanulmányaikról.

Idő és térviszonyok

A téma aktualitását tanúsítja, hogy a média is kezd felfigyelni erre a jelenségre, s így a közvéleményben elfogadott tényné válik, hogy az Erdélyben tanuló diákok szinte csak pozitív visszajelzéseknek adnak kint tartózkodásukat illetően, legyen szó tanulásról, vagy beilleszkedésről az adott városban. A megkérdezett hallgatók szinte mindannyian Hajdú-Bihar megyéből érkeztek az erdélyi egyetemekre, csak a Marosvásárhelyen kint tartózkodó diák lakóhelye található Csongrád megyében. Magyarország keleti régiójában tehát a jövőben számolni lehet azzal, hogy a diákok továbbtanulási döntésére a keleti irányból érkező vonzerők is hatni fognak. Talán a kapcsolathálóiak összetételében, talán a felsőoktatási hálózat szerkezetében kereshető a magyarázat. A megkérdezett hallgatók 2007 és 2012 között tartózkodtak Erdélyben, Marosvásárhelyen és Kolozsváron. Az évszámok alapján látható, hogy szinte közvetlenül a bolognai rendszer bevezetése és Románia uniós csatlakozása után érkeztek a diákok Erdélybe, igaz ők már a gimnáziumban eldöntötték, hogy hol szeretnének tovább tanulni. Érdekes lenne ebből a szempontból olyan hallgató-

1 Hrubos Ildikó (2005) A peregrinációtól az Európai Felsőoktatási Térségig. *Educatio*, No. 2. pp. 223–243.; Pusztai Gabriella & Nagy Éva (2005) Tanulmányi célú mobilitás Magyarország keleti határvidékén. *Educatio*, No. 2. pp. 360–384.; Kozma Tamás & Pusztai Gabriella (2006) Hallgatók a határon: Észak-alföldi, kárpátaljai és partiumi főiskolások továbbtanulási igényeinek összehasonlító vizsgálata. In: Kelemen Elemér & Falus Iván (eds) *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, pp. 423–453.; Forray R. Katalin & Híves Tamás (eds) (2011) *Oktatás a határokon mentén*. Oktatókutató és Fejlesztő intézet, Budapest.

2 Pusztai Gabriella & Szabó Péter Csaba (2008) A bolognai folyamat recepciója Magyarországon. In: Kozma Tamás & Rébay Magdolna (2008) *A Bologna-folyamat Közép-Európában*. Új Mandátum, Budapest, pp. 68–85.

3 Az Erasmus program már 25 éve biztosít lehetőséget a fiataloknak, hogy külföldi egyetemeken szerezhessenek tapasztalatokat. A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi karának Angol-Amerikai Intézete például jelenleg 14 külföldi intézménnyel áll kapcsolatban. Ezek közül kettő található Románia területén. A Nagyváradai Egyetemmel 2006 óta, míg a Babeş-Bolyai Tudományegyetemmel 2008 óta áll kapcsolatban ez az intézet. 2010–2013 között a két felsőoktatási intézménybe összesen hét anglisztika szakos hallgatót küldhet a Debreceni Egyetem. <http://www.erasmus.unideb.hu/bilateralshomedetails/539> [Letöltve: 2012.04.05.]

kat is megkérdezni, akik Magyarországon végezték az alapképzést és esetlegesen utána Erdélyben végezték/végzik a mesterképzést.

Értékracionális motívumok

A különböző migrációs modellek eltérő szempontokat állítanak a vizsgálat középpontjába, legyen szó politikai, gazdasági, társadalmi háttérről. Azonban azzal minden szerző egyetért, hogy a migráció – ebben az esetben a külföldön (hosszabb-rövidebb ideig) való tanulás – bonyolult döntések sorozata, akár a családi háttérrel, akár az adott szak megválasztását, akár a motivációt vizsgáljuk. Az objektív szempontok mellett sok szubjektív tényező is befolyásolja a döntéseket, amint ez az általunk vizsgált személyeknél is tapasztalható volt.⁴ Ilyen szubjektív szempontok például a rokoni kapcsolatok, az ismerősök tapasztalatai alapján nyújtott tanácsok vagy egy-egy vallási közösség közvetítő szerepe.

Az általunk megkérdezett öt diák mindegyike hosszú távon tervezett amikor Erdélybe érkezett tanulni, mivel már ekkor tudták, milyen hatással lehet mindez jövőjükre, lakóhelyükre, munkájukra és továbbtanulásukra. Megítélésük szerint egy teljesen más identitású, ugyanakkor túlnyomó részben hasonló anyanyelvű környezetbe kerültek, nagyon kevés meglévő ismeretséggel, de ezt inkább kihívásnak élték meg, s hamar barátokra leltek, beilleszkedtek, és önállóságot adott számukra, hogy egy másik kultúra közegével ismerkedhettek meg. Mindez alkalmassá tette őket arra, hogy más országokban is megállják a helyüket, és további országok, kultúrák felfedezésére ösztönözte őket (a tanulók közül többen jelenleg is külföldön tartózkodnak). Az Erdélyben való tanulás mögött mind az öt diáknál hasonló okok találhatók: egy új környezet megismerése, az oktatás színvonalával való elégedettség és nem utolsósorban a hely közelsége – ami véleményem szerint a jelenleg fennálló gazdasági helyzetben talán egyre több hallgatót vonz majd.

A középiskola után közvetlenül felvételiző két diák közül a Sapientia tanulmányokat folytató hallgató az egyik debreceni egyházi középiskolában érettségizett. A 12. évfolyam előtt egy nyári táborban találkozott az egyetem egyik tanárával és hallgatóival, s ekkor határozta el, hogy itt szeretne tanulni, és néhány kolozsvári ismerőse öt és a szüleit is megerősítette arról, hogy az egyetem több szempontból is megfelelő. A három napos felvételi alkalmával ismerkedett össze néhány leendő csoporttársával, akik később a lakótársai is lettek. Izgalmasnak tartotta, hogy teljesen más mentalitású emberek közé került, és a beilleszkedés is könnyen sikerült neki.

Tanulási motívumok

A megkérdezett fiatalok közül hárman Erasmus ösztöndíjjal töltöttek/töltenek Erdélyben egy adott szemesztert. Egy diák a Szegedi Tudományegyetemről, a másik két tanuló a Debreceni Egyetemről érkezett az általuk választott intézménybe. A Debreceni Egyetem sok külföldi egyetemmel áll kapcsolatban, fogad és küld cserediákokat. Az Erasmus program rég kiépült, jól működő rendszerként van jelen ebben az intézményben. A Szegedi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karáról Kolozsvárra, Marosvásárhelyre és Temesvárra jelentkezhetnek a diákok, ahol elméleti és gyakorlati képzésben is részesülnek a

⁴ Puszta Gabriella & Nagy Éva (2005) Tanulmányi célú mobilitás Magyarország keleti határvidékein. *Educatio*, No. 2. pp. 360–384.

városok kijelölt kórházaiban. A színész szakos hallgató döntésében szerepet játszott például, hogy a kolozsvári színház igen jó hírnévvel bír. Ő 2008-ban döntötte el, hogy ebben az intézményben szeretne tanulni, mivel könnyebben be lehet kerülni a képzésbe Kolozsváron, mint a Budapesten működő hasonló intézménybe, viszont az oktatás színvonalában nincsenek nagy különbségek és az intézmény felszereltsége is javul, véleménye szerint.

Az amerikanisztika szakos diák motivációként azt fogalmazta meg, hogy szeretett volna kipróbálni egy másikat egyetemét saját szakján, miközben gyakorolja az angol nyelvet, és új ismereteket szerez. A választását befolyásolta, hogy egyszer volt már Kolozsváron, és jó emlékei maradtak a várossal kapcsolatban. Emellett számított a hely közelsége és az alacsony árak is. A multikulturális környezet és a város karaktere miatt választotta ezt az egyetemet. A város megismerése különleges lehetőségnek ígérkezett számára. A család nem befolyásolta döntését. Az anglisztika szakon tanuló hallgató sok embert megkérdezett (Romániából érkező cserediákokat is) az ösztöndíjjal, valamint a várossal és az egyetemmel kapcsolatban mielőtt választott. Mindössze az Erasmus adta lehetőséget szerette volna kihasználni, nem voltak hosszabb távú tervei a programmal kapcsolatban. A Marosvásárhelyen tartózkodó diák azért jelentkezett erre a programra, mert szeretne volna megismerni az erdélyi egészségügyi helyzetet. Befolyásolta a választását, hogy már többször járt átutazóban Erdélyben, és egy helyi keresztény közösség tagja.

Ezek a hallgatók főként magyar nyelvű oktatásban vettek részt, vagy környezetükben sok magyar ajkú diák volt. Ez adhatott számukra némi biztonságérzetet, de elmondásuk alapján a közös nyelv ellenére is fedeztek fel kulturális eltéréseket, amelyekhez rövid időn belül képesek voltak alkalmazkodni, olyannyira, hogy mindannyian vissza szeretnének térni még az erdélyi városba, akár munkavállalási céllal is. Többen úgy fogalmaztak, hogy egyfajta kulturális többletet kaptak, amely megerősíti saját identitásukat, amellett, hogy formálja is azt, és alkalmassá teszi őket más kultúrák értékeinek és szokásainak befogadására is.

Napjainkban elképzelhető, hogy a fent említett történetekhez hasonlóan számos diák él majd az Erdélyben való továbbtanulás lehetőségével is. Ez a döntés gazdasági okokkal is magyarázható, hiszen otthonukhoz közel, ám mégis a hazaitól eltérő környezetben tanulhatnak, ahol hasonlóan a nyugat-európai országokhoz, lehetőségük van nyelveket, önállóságot tanulni, amelyet kamatoztatni tudnak a későbbiekben a magyar munkaerőpiacon vagy egy másik országban, ha ott szeretnének tanulni, munkát vállalni.

Tanulmányi környezet és a tanulmányok tartalma

A megkérdezett hallgatók közül hárman Kolozsváron a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen tanultak, ketten Erasmus ösztöndíjjal, egy hallgató pedig alapképzésben. A nagy múltú romániai egyetemen az oktatás román, magyar és német nyelven zajlik huszonegy karon. Két diák angol nyelvű képzésben vett részt, hasonló szakon: amerikanisztika és anglisztika. Egyikük, az oktatás minőségét hasonlóan találta az itthonihoz, de eltérőnek érzékelte a szak irányultságát: Kolozsváron inkább a szociológia, míg Debrecenben az irodalomtörténet kapott nagyobb hangsúlyt. Emellett egy kicsit magasabbnak érezte a követelményeket Debrecenben. A másik diák, összehasonlítva a képzést a Debreceni Egyetemen zajló képzéssel gyengébb színvonalúnak tartotta a kinti oktatást.

A színész szakos hallgató 2008-ban döntötte el, hogy ebben az intézményben szeretne tanulni. Döntésében a kolozsvári színház jó hírneve játszott szerepet, valamint az, hogy

a kolozsvári képzésbe könnyebben be lehet kerülni, mint a budapesti hasonló képzésbe, s az oktatás színvonalában sincsenek nagy különbségek.

Kolozsvár másik egyetemén – a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen (EMTE) – fotóművészet, filmművészet, média szakon tanult egyik interjúalanyunk. Az intézményhez tartozó karok Csíkszeredán, Kolozsváron és Marosvásárhelyen találhatóak. A kolozsvári Természettudományi és Művészeti kar 2002-ben kezdte meg a működését. A felvételi eljárás két lépcsős: szóbeli-képességvizsga és írásbeli-filmelemzés. Az egyetem Románia Parlamentjének 2012. február 28-i döntése alapján teljes jogú tagja lett az országos tanügyi rendszernek. Ez lehetőséget ad arra, hogy az itt végző diákok állami vizsgázhassanak és idővel mester- és doktori képzésekben is részt vehessenek, valamint csatlakozhassanak hallgatói csereprogramokhoz. Ebben az intézményben szinte csak magyar hallgatók tanulnak. A tanítás magyarul zajlott, csupán két román nyelvű kurzus volt. Egy másik megkérdezett diák Marosvásárhelyen az Orvosi Egyetemen tölti a jelenlegi félévet mint Erasmus ösztöndíjas hallgató. A Szegedi Tudományegyetemről érkezett Marosvásárhelyre. Az oktatás színvonalát megfelelőnek tartja, viszont a kórház és az intézmény felszereltségével elégedetlen.

A tanulmányok költségei

A válaszadók mindegyike tandíjmentesen tanult az adott intézményekben. Az Erasmus ösztöndíjas hallgatók az interjúk során elmondták, hogy a kapott ösztöndíj fedezte a kint tartózkodásuk költségeit. Egyikük a helyi alacsony árakat is említette annak okaként, hogy ezt a várost választotta. Az ösztöndíjas diákok kollégiumban laktak, amely szintén csökkentette költségeiket. A hosszabb távon kint tartózkodó tanulók viszont albérletben laktak, amely költségesebb volt ugyan, de megfizethető és kényelmesebb. Ők több diáktársukkal éltek együtt. Az orvosi ösztöndíjas hallgató pedig szintén bentlakásos intézményben lakik a helyi keresztény közösség révén, amelynek tagja.

További célok

Valamennyi interjúalany terve között szerepel a külföldi tanulás/munkavállalás. A megkérdezettek közül jelenleg már többen is egy következő célországban tanulnak. A Sapientia-ra járt diák egy nyugat-európai országban tartózkodik, de terve között szerepel, hogy visszatér Kolozsvárra, akár tanítani is, és nem szeretné, ha megszűnnének a kapcsolatai, amelyek különösen fontosak az ő szakmájában. Az amerikanisztika szakos diák egy másik ösztöndíjprogram keretében Olaszországban tartózkodik, s ebben nagy szerepet játszott a Kolozsváron eltöltött szemeszter. Az orvostanhallgató a kint megszerzett kapcsolatait szeretné a jövőben is megőrizni, miután hazatér folytatni tanulmányait.

Felderítő vizsgálatunk főbb megállapításai

A diákok által elmondottakból leszűrhető, hogy főként a kis földrajzi távolság, az egyező nyelvi környezet, az alacsony árak és a hasonló oktatási színvonal miatt választották a fent említett egyetemeiket. A határon túlról itt tanuló hallgatók és a kint élő ismerősök erősítették meg őket a korábban önállóan meghozott döntéseikben. A család minden esetben elfogadta ezt az elhatározást. A beilleszkedés egyik diáknak sem okozott nehézséget, és könnyen szereztek új ismeretségeket. Köszönhető ez többek között a közös nyelvnek és a

hasonló kulturális környezetnek, még akkor is, ha szinte mindnyájan említenek a magyar kultúrától való kisebb eltéréseket, de mindezeket kihívásnak fogták fel.

Ez a szűk körű felmérés, arra enged következtetni, hogy ha a magyar diákok többsége betekintést nyer – akár az itt vizsgált erdélyi, akár más – szomszédos országokban zajló oktatásba, és megismeri a kint járt diákok tapasztalatait, az itthon kialakulóban lévő gazdasági és oktatáspolitikai helyzet következtében biztosan lehetőségként fogja szerepeltetni a környező országok egyetemlein való továbbtanulás lehetőségét, s nemcsak egy ösztöndíjas időszak erejéig, hanem már a középiskolai évek alatt tudatosan készülve is.

Szilágyi Enikő

Tűzoltó leszel, s katona

Gyermekrajz-elemzések*

Három iskolában végeztem 2010 őszén vizsgálatot, ahol tíz, tizenegy éves, azaz negyedik osztályos gyerekeket kértem arra: készítsenek rajzot arról, hogy *Milyennek képzelik el a jövőjüket tíz év múlva, azaz húsz évesen*. Az iskolák kiválasztásánál nem csak arra törekedtem, hogy integrált, szegregált, tagozatos típust jelenítsenek meg, hanem arra is, hogy a három iskola Budapest három eltérő életminőségű, külső képében egymással szinte semmiben sem rokonítható, lakosságának összetételében alapvetően különböző kerületében legyen. Az első egy budai ének-zene tagozatos általános iskola, a második általános iskola a békásmegyeri lakótelep szívében, míg a harmadik, a nyolcadik kerületben egy zömében roma lakosság által lakott városrészben található. A mintát összesen ötven tanuló alkotja. Mindhárom iskolában egy teljes tanórát, azaz negyvenöt percet kaptam a feladat elvégzésére. Ezt követően interjút készítettem a pedagógusokkal és a gyerekekkel.

A kutatás hipotézise, hogy az elemzés együtt találja majd az eltérő és hasonló elemeket. Egyszerre lesz jelen a társadalmi rétegek különbözősége és az azonos tömegkulturális élmény, a szegénység, illetve a jómód közti szakadék és az eltérő iskolai tanterv. Ugyanakkor hangsúlyozom a kutatás problémafelvető jellegét. Az általánosítható érvényű komplex vizsgálat más léptéket (team munkát, több helyszínt, több rajzot stb.) igényel, mert egy ilyen kis mintavétel csak lokálisan levonható következtetéseket tesz lehetővé.

A rajzok elemzése

A nyolcadik kerületi iskola tanulóinak rajzai

Ebben az iskolában 10 rajz készült. Hat fiú és négy lány rajzolt. Mindegyik rajz közös témája a jövőbeni gazdagság, bár ennek megjelenési formája alapvetően kétféle. Három rajz fiktív önarckép. Három kislány jövőbeni önmagát rajzolta, mint énekesnőt, szépségkirálynőt, táncosnőt, vagyis, mint sikeres, gazdag ifjú hölgyet. Érdekesség, hogy mind-

* Az eredeti színes rajzokat folyóiratunk jellege és a gyenge felbontás miatt sajnos nem tudjuk megjeleníteni. Néhányat illusztrációs célból szürkeárnyalatos változatban közreadunk.